

Дата: 27.02.2023

Група 13

Полтавець Н.В.

Урок № 19

Тема: Розпад Австро-Угорської імперії. «Листопадовий зрив». Західно-Українська Народна Республіка. Польсько-українська війна. 1918-1919 рр. Галицька армія. Єврейський бойовий курінь в УГА. Чортківська офензива. Український національний рух на Буковині й у Закарпатті.

Мета: розкрити процес створення ЗУНР; схарактеризувати причини та перебіг україно-польської війни; підкреслити, що міжнародні умови для об'єднання українського населення в єдину державу були несприятливі; розуміти особливості розбудови армії ЗУНР; з'ясувати причини поразки УГА; уміти встановлювати послідовність, синхронність подій.

Хід уроку

В той час як на українських землях колишньої Російської імперії добігав кінця Гетьманський режим та розпочиналась його боротьба із Директорією на українських землях імперії Габсбургів розпочиналися свої державотворчі процеси.

В умовах Першої світової війни на територіях Західної України розпочалися свої визвольні рухи. І Австро-Угорська імперія опинилася на межі розпаду. Тому, щоб врятувати країну від розпаду **16.10.1918 р.** – австрійський цісар видав Маніфест «До моїх вірних австрійський народів» із закликом взяти участь у перебудові імперії на федерацію. На цей маніфест відгукнулися як українці, так і поляки. Українські політичні діячі розпочали підготовку до створення власної держави. Про це було зроблено заяву **18 жовтня 1918 р.** Цей день вважається днем проголошення на західноукраїнських землях держави, що пізніше дістала назву Західноукраїнської Народної Республіки (ЗУНР). Було скликано Конституанту (Установчі збори). Ця Конституанта обрала Українську Національну раду, яку очолив Євген Петрушевич і метою якої було мирним шляхом перебрати владу у Львові від австрійських до українських органів.

28.10.1918 р. – у Кракові поляки створили Польську ліквідаційну комісію, яка теж мала на меті перебрати владу в Галичині, але уже від австрійських до польських органів. Ця комісія запланувала в'їзд до Львова на **1 листопада 1918 р.**

Невідомо якби розгорталися події, якби не молоді українські офіцери. Ще у вересні 1917 р. було створено Центральний військовий комітет, який із кінця жовтня почав працювати як штаб у підготовці повстання. Очолив цей Центральний військовий комітет Дмитро Вітовський.

У ніч із **31 жовтня на 1 листопада 1918 р.** українські військові під командуванням Д.Вітовського взяли під контроль Львів, а наступного дня – інші міста Галичини. Ці події дістали назву «Листопадовий зрив».

Описували ці події так: *“Заснувши 31 жовтня 1918 року під австрійською державною владою, виконуваною поляками, населення Львова прокинулося і падолиста під владою Української Національної Ради. Як символ сеї влади маяв на вежі ратуша український синьо-жовтий прапор”.* -Писав про захоплення влади у місті член Української Національної Ради, дипломат Михайло Лозинський.

Тому Листопадовий зрив оскільки було зірвано наміри поляків перебрати владу у Галичині до своїх рук. Але Польська ліквідаційна комісія як і було

заплановано 1 листопада 1918 р. таки в'їхала до Львова. Спочатку для неї несподіванкою було те, що вона запізнилася. Дуже швидко поляки оговтались і розпочали війну проти українців.

В умовах українсько-польської війни йшов процес розбудови української держави на західноукраїнських землях.

13 листопада 1918 р. – проголошення самостійної Західноукраїнської Народної Республіки

Задекларовано було, що до території ЗУНР будуть входити всі землі колишньої Австро-Угорської імперії. Тобто і Лемківщина, і Закарпаття, і Буковина та Східна Галичина. Але задекларовані територіальні кордони це були ще не фактичні кордони.

Наприклад Буковина не змогла увійти до складу ЗУНР. І хоча після Конституанти (жовтень 1918 р.) було створено у листопаді 1918 р. в Чернівцях Український крайовий комітет (голова Омелян Попович), який організував проведення 3.11.1918 р. крайового віче, яке прийняло рішення приєднати Буковину до ЗУНР та 11.11.1918 р. цей регіон було окуповано румунськими військами. А згодом на Паризькій мирній конференції (10.09.1919 р.) за Сен-Жерменським договором ця територія була закріплена як і Хотинський повіт за Румунією.

Невдалося пошири владу ЗУНР і на територію Закарпаття. Ще 21 січня 1919 р. тут відбулися «всенародні збори угорських українців» у Хусті, які висловились за об'єднання Закарпаття із соборною Україною.

В кінці липня 1919 р. – окупація краю чеськими і румунськими військами.

10.09.1919 р. – Сен-Жерменський договір закріпив Закарпаття за Чехословаччиною.

Тому фактично кордони ЗУНР включали лише територію Східної Галичини.

Внутрішня політика ЗУНР

- ✚ створено регулярні війська ЗУНР- Українську Галицьку армію (УГА), до лав якої були мобілізовані десятки тисяч чоловік;
- ✚ встановлена державна монополія на продаж зерна, хліба, цукру, спирту, сірників, шкір, худоби;
- ✚ заборонений вивіз нафти;
- ✚ введена в обіг власна валюта – гривня;
- ✚ відновлювалися залізниці;
- ✚ за законом від 14 квітня 1919 р. ліквідувалося поміщицьке землеволодіння, а земля розподілялася між безземельними і малоземельними селянами;
- ✚ публічні школи проголошувалися державними; дозволялося існування приватних шкіл, національним меншинам надавалося право «на школу рідною мовою»;
- ✚ утверджувалися державні символи: прапор — жовто-синій; герб — золотий лев на синьому тлі, обернений у правий бік;
- ✚ українська мова була проголошена державною;
- ✚ прийнято закон про громадянство;
- ✚ національним меншинам було обіцяно 30 % місць у майбутньому парламенті й право користуватися власною мовою.

Злука УНР і ЗУНР	
Визначення поняття	Акт злуки – акт про об'єднання двох українських державних утворень УНР та ЗУНР в єдину незалежну українську державу, який продемонстрував прагнення українського народу до соборності
Ініціатор об'єднання	ЗУНР, яка опинилася в тяжкому становищі перед загрозою польської та румунської агресії
Передумови	1 грудня 1918 р. – підписання у Фастові «Передвступного договору» про об'єднання УНР і ЗУНР, у якому було заявлено про непохитний намір у найкоротший строк створити єдину державу
Урочисте проголошення	22 січня 1919 р. – урочисте оголошення на Софійській площі в Києві універсалу про об'єднання УНР і ЗУНР у соборну Україну
Зміст універсалу	<i>«...Віднині воєдино зливаються століттями відірвані одна від одної частини єдиної України – Галичина, Буковина, Закарпаття і Наддніпрянська Україна. Здійснилися віковічні мрії, для яких жили і за які вмирали найкращі сини України. Віднині є тільки одна незалежна Українська Народна республіка...»</i>
Історичне значення	Акт Злуки став могутнім виявом волі українців до етнічної й територіальної консолідації, свідченням становлення політичної нації; об'єднання УНР і ЗУНР стало моделлю цивілізованого, демократичного збирання територій в єдиній суверенній державі

Зовнішня політика ЗУНР

✚ Укріплення міжнародних позицій (відкрито посольства та дипломатичні представництва в ряді країн).

✚ Ведення переговорів із країнами Антанти щодо припинення воєнних дій із Польщею.

✚ Українсько-польська війна

Умовно українсько-польську війну можна поділити на декілька періодів. Перший із листопада 1918 р. по лютий 1919 р. – це була боротьба української більшості із польською меншістю Галичини. Незважаючи на таку розстановку сил польським військам вдалося в середині листопада 1918 р. захопити Перемишль, а 21 листопада зайняти Львів.

Розпочалася епопея переїздів державних інституцій ЗУНР і на зиму 1918-1919 рр. лінія фронту становила захоплених 10 повітів із 59 Галичини.

Ситуація занепокоїла країни Антанти, саме проходила Паризька мирна конференція і вони вирішили втрутитися. І в лютому 1919 р. в Україну прибула місія на чолі із генералом Ж. Бартельмі, яка запропонувала встановити демаркаційну лінію між Галичиною та Польщею так, щоб Львів і Дрогобицький район (нафта) залишалися за Польщею.

Але на такі умови не погоджувалася жодна із сторін і війна продовжувалася далі.

Наступний період – це весна 1919 р. перебіг подій було змінено у квітні, коли Польща від Франції отримала 60-тисячний корпус, створений із польських військовополонених, який очолив Юзеф Галлер. Цей корпус надавався Польщі на випадок боротьби із більшовиками, тому що країни Антанти боялися поширення більшовизму. Але поляки вирішили використати цей корпус для боротьби із українцями.

За цих умов 9 червня 1919 р. було надано диктаторські повноваження президенту Євгену Петрушевичу. Замінено командування УГА і було здійснено так звану **Чортківську офензиву** (*офензива – озн. прорив*). Це наступальна операція, у ході якої 25 тис. українських воїнів примусили відступити по всій лінії фронту 100-тисячну польську армію; виснаження армії УГА безперервними боями протягом трьох тижнів.

Але до Львова УГА дійти не змогла. Однак, коли наприкінці червня 1919 р. коли польські війська перейшли у контрнаступ, то з'ясувалося, що УГА немає чим протистояти, тому що не вистачало боєприпасів, зброї. Бажання воювати в українців було. Тому на початок липня 1919 р. УГА прийняла рішення переправитися через р. Збруч, об'єднатися із армією Директорії УНР і здійснити т.з. похід на Львів через Київ. Ця переправа відбулася із 17 по 19 липня 1919 р.

Війна завершилася тим, що уся Східна Галичина була окупована поляками.

Українсько-польська війна	
1 листопада 1918 р.	Початок українсько-польського протистояння, яке переросло у війну; розгортання боротьби за Львів
11 листопада 1918 р.	Захоплення польськими військами <i>Перемішля</i>
21 листопада 1918 р.	Початок відступу українських сил зі Львова; захоплення поляками <i>Хиріва</i> , а через кілька днів – <i>Рави-Руської</i>
Січень 1919 р.	Переформування УГА в регулярну армію; польсько-українські переговори за посередництва Англії
Лютий 1919 р.	Місія Антанти на чолі з генералом Ж. Бартельмі, що мала розв'язати питання про перемир'я з Польщею; вимога місії негайно припинити воєнні дії та встановити демаркаційну лінію між Галичиною та Польщею від Кам'янки-Струмилової до Дрогобича та Турки так, щоб Львів і Дрогобицький район (нафта) залишалися за Польщею; відхилення урядом ЗУНР цієї пропозиції
Квітень 1919 р.	Надання Францією військової допомоги Польщі (прибуття до Східної Галичини з Франції 70 тис. солдатів на чолі з генералом Ю. Галлером)
Травень 1919 р.	Початок наступу польської армії по всьому фронту; підтримка польського наступу Румунією, що захопила частину галицького Підкарпаття; невдала спроба УГА зупинити наступ поляків на Золотій Липі; відступ українських військ до річки Збруч
Червень 1919 р.	Чортківська офензива – наступальна операція, у ході якої 25 тис. українських воїнів примусили відступити по всій лінії фронту 100-тисячну польську армію; виснаження армії УГА безперервними боями протягом трьох тижнів
25 червня 1919 р.	Визнання представниками Антанти на Паризькій конференції права Польщі на окупацію Східної Галичини
28 червня 1919 р.	Початок контрнаступу польський військ
Липень 1919 р.	Окупація поляками Східної Галичини; відступ УГА до річки Збруч
25 червня 1919 р.	Визнання представниками Антанти на Паризькій мирній конференції права Польщі на окупацію Східної
Галичини 21 листопада 1919 р.	Надання Польщі радою Антанти 25-річного мандату на управління Східною Галичиною

Поглинення території ЗУНР іноземними державами

Східна Галичина	14 березня 1923 р. – рішення Ради Антанти про остаточне включення Східної Галичини до складу Польщі
Північна Буковина	Листопад 1918 р. – окупація цих земель Румунією. 10 вересня 1919 р. – передача за Сен-Жерменським договором Північної Буковини до складу Румунії
Закарпаття	Травень 1919 р. – окупація Закарпаття військами Румунії та Чехо-Словаччини. 10 вересня 1919 р. – включення за Сен-Жерменським договором Закарпаття до складу Чехо-Словаччини на правах автономії

Урок № 20

Тема: Друга російсько-українська війна. Отаманщина. Холодноярська народна республіка. Створення маріонеткової УСРР/УСРСР. Політика воєнного комунізму. «Червоний терор». Поразка більшовицької влади в Україні.

Хід уроку

Друга війна радянської Росії з УНР (грудень 1918 р. - червень 1919 р.)

До війни із Україною почала готуватись і більшовицька Росія. Насамперед **13.11.1918 р.** після Комп'єнського перемир'я вона оголосила анулювання Росією Брест-Литовського договору, розуміючи, що їй уже за це нічого не буде. 28.11.1918 р. (через два тижні після створення Директорії) у прикордонному містечку Суджі утворила Тимчасовий робітничо-селянський уряд України на чолі із Георгієм П'ятаковим. Пізніше цей уряд буде перейменовано на Раду народних комісарів Української Соціалістичної Радянської Республіки і очолюватиме новостворений уряд Християн Раковський. Тобто більшовицьке керівництво вдалося до уже випробуваного маневру, щоб замаскувати вторгнення в Україну: виглядало так, нібито цілком незалежна від Росії радянська Україна бореться з режимом, накинутим трудящим масам іноземними імперіалістами.

3 січня 1919 р. було захоплено Харків.

6 січня 1919 р. – проголошено УСРР

5 лютого 1919 р. – вступ більшовицьких сил до Києва.

3 березня 1919 р. – втрата Директорією контролю над більшістю території України

У квітні 1919 р. – більшовики захопили Крим і утворили Кримську Радянську Соціалістичну Республіку).

А навесні радянську владу було встановлено на всій території України, крім Надзбруччя і західних областей.

2 лютого 1919 р. – Директорія назавжди покинула Київ (спочатку переїхала до Вінниці, згодом до Рівного, а після того, як більшовики захопили Луцьк серед населення почалася ширитися приказка «у вагоні Директорія, під вагоном територія»)

Отаманщина

Це засилля різноманітних збройних формувань в умовах відсутності або слабкості реальної державної влади.

Найбільшими серед них був **отаман Григор'єв** – території його діяльності це Херсонщина, Миколаївщина, Черкащина, частина Катеринославщини.

Нестор Махно – північна Таврія та Катеринославщина. Центром діяльності було містечко Гуляйполе.

Отаман Зелений (Терпило) – Київщина

Ангел – Чернігівщина, Сумщина

Божко – Катеринославщина

Причини отаманщини – лідер Директорії В. Винниченко був противником жорстких заходів і тому вважають, що саме в цей час були сприятливі умови для поширення і виникнення отаманів.

Як наслідок – поява непідконтрольних Директорії територій.

Це явище породжувало анархію. Українська армія розпадалася на партизанські загони, які воювали тільки поблизу своїх осель.

Якщо під час падіння гетьманського режиму в середині грудня 1918 р. Директорія мала 100-тисячну армію, то наприкінці січня 1919 р. перед задачею Києва – приблизно 21-тисячну.

Холодноярська народна республіка (1919-1922)

Це проголошена в межах окупованої більшовиками територія у Чигиринському повіті Київської губернії, у районі лісового урочища Холодний Яр. Територія якої охоплювала понад 25 навколишніх сіл та мала близько 15-тисячну селянську повстанську армію. Столицею держави стало с. Мельники.

У зв'язку з переворотом, жителями села Мельники, на прохання ігумені, щоб вберегти монастир від пограбування, було створено загін самооборони Мотронинського монастиря під керівництвом **Олекси Чучупака**.

Холодноярці протистояли мільйонній російській армії.

Більшовики у **1922 році** проголосили амністію усім, хто складе зброю.

Республіка впала 1922 року, коли більшовики заманили у пастку більшість отаманів і розстріляли їх. Навіть 1922 р. у Лук'янівському сізо отамани підняли повстання, усього 38 чоловік. Захопили зброю і померли у бою. «Воля України або Смерть».

Створення маріонеткової УСРР/УСРСР. Політика воєнного комунізму. «Червоний терор». Поразка більшовицької влади в Україні.

Запровадження радянської державності та її характер. Х. Раковський

29 листопада 1918 р.	Оголошення Тимчасовим робітничо-селянським урядом <i>Маніфесту</i> про повалення влади гетьмана і поновлення радянської влади, скасування всіх законів, наказів і договорів як гетьмана та його уряду, так і Центральної Ради; заклик до боротьби проти Директорії
6 січня 1919 р.	Постанова Тимчасового робітничо-селянського уряду України про зміну назви УНР на Українську Соціалістичну Радянську Республіку (УСРР)
25 січня 1919 р.	Видання Тимчасовим урядом <i>Декларації</i> , у якій було заявлено про розгортання програми соціалістичного будівництва
29 січня 1919 р.	Перейменування Тимчасового робітничо-селянського уряду України в Раді Народних Комісарів (РНК) , яку очолив Х. Раковський

10 березня 1919 р.	Затвердження першої Конституції УСРР за зразком прийнятої раніше Конституції РСФРР, згідно з якою було закріплено диктатуру пролетаріату, скасовано приватну власність, встановлено владу трудового народу, яку представляли ради, тощо
--------------------	---

Політика «воєнного комунізму»

Сільське господарство	Уведення продрозкладки (вилучення «надлишків» продовольства в селян). Державна монополія на продаж та заготівлю хліба
Промисловість	Прискорена націоналізація підприємств важкої, середньої та дрібної промисловості. Уведення загальної трудової повинності. Мілітаризація праці. Зрівняльний розподіл продуктів харчування серед працюючих
Торгівля та фінанси	Заборона приватної торгівлі, перехід до прямого товарообігу. Встановлення твердих цін на товари. Карткова система забезпечення міського населення. Скасування плати за житло, комунальні послуги, транспорт

Методи впровадження

Терор, жорстка централізація, утворення продзагонів, реквізиції, конфіскації, кругова порука тощо

Наслідки політики «воєнного комунізму»

- ✚ Розлад економіки. Погіршення умов життя народу.
- ✚ Соціальна напруга.
- ✚ Розгортання повстанського руху проти політики більшовиків

«Білий» та «червоний» терор

«Білий» терор	Масовий терор, здійснюваний антибільшовицькими силами в часи Громадянської війни в Росії; репресивні дії й акти відносно більшовиків і прихильного до них населення
«Червоний» терор	Терористичні заходи, які здійснювали більшовики проти широких соціальних груп, що були оголошені «класовими ворогами» або звинувачувалися в «контрреволюційній» діяльності

Поразка більшовицької влади в Україні

Весна 1919 р.	Початок наступу армії генерала Денікіна; до кінця червня більшовики залишають Донбас, Харків, Катеринослав, Миколаїв, Одесу
15-17 липня 1919 р.	Перехід УГА та уряду ЗУНР за р. Збруч та об'єднання УГА з армією УНР
30 серпня 1919 р.	Здобуття Києва українськими військами
31 серпня 1919 р.	Вступ до Києва частин Добровольчої армії Денікіна, встановлення денікінського режиму в Україні

Питання для самоконтролю

1. Військами якої країни була окупована Буковина у 1918 р.?
2. Що таке «Листопадовий зрив?»

3. Що було урочисто проголошено 22 січня 1919 р. на Софійському майдані в Києві?

4. Яке явище періоду боротьби за збереження державної незалежності України (1918-1920 рр.) описано в уривку джерела? *«Революційна стихія селянства, на яку лідери Директорії спирались, почала виходити з-під їхнього контролю. Реальна влада на місцях належала не міфічним «трудовим радам», як це планувалося Трудовим конгресом, а виборним місцевим «батькам» і підпорядкованим їм озброєним загонам. В атмосфері наростаючого безладу саме такі загони й «правили бал», вдаючись до масових погромів, насамперед, проти єврейського населення»*

5. Встановіть хронологічну послідовність

	1	2	3	4
А. Проголошення ЗУНР				
Б. Листопадовий зрив				
В. Проголошення Конституанти				
Г. Проголошення Акту Злуки				

6. Як називалося самопроголошене державне утворення (1919-1922 рр.) на землях Української Народної Республіки (УНР), у Чигиринському повіті Київської губернії (нині Чигиринському районі Черкаської області), зі столицею в селі Мельники?

Домашнє завдання:

1. Повторити вивчений матеріал теми (параграф 14 ст. 94-102).
2. Дати відповіді на питання **письмово** у робочому зошиті

Виконані завдання відправте мені на електронну пошту

natasha_poltavets@ukr.net.

У темі листа ОBOB'ЯЗKОВО

вказати ПІБ, номер групи, номер уроку і дату.